

در آغاز ، هیچ نبود

کلمه بود

و آن کلمه ، خدا بود...



دانشکده ادبیات و علوم انسانی
دکتر علی شریعتی

پایان نامه کارشناسی ارشد
گروه زبانشناسی
زبانشناسی همگانی

بررسی انگیختگی واژگانی در زبان فارسی نوشتاری
دو مقطع زمانی با فاصله دویست سال
(دویست سال پیش و مقطع کنونی)

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر شهلا شریفی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمدرضا پهلوان نژاد

نگارش:

لیلا عرفانیان قونسولی

تاریخ تدوین:

تابستان ۱۳۸۸



دانشکده ادبیات و علوم انسانی

مدیریت تحصیلات تکمیلی

فرم چکیده پایانامه به زبان فارسی

نام خانوادگی دانشجو: عرفانیان قونسولی	نام: لیلا
استاد راهنما: دکتر شهلا شریفی	استاد مشاور: دکتر محمد رضا پهلوان نژاد
دانشکده ادبیات و علوم انسانی	رشته: زبان شناسی گرایش: زبان شناسی همگانی
مقطع: کارشناسی ارشد	تاریخ دفاع: ۱۳۸۸/۶/۱۷
صفحات: ۲۸۱	تعداد
عنوان پایان نامه: بررسی انگیختگی واژگانی در زبان فارسی نوشتاری دو مقطع زمانی با فاصله دویست سال (دویست سال پیش و مقطع کنونی)	

کلید واژه ها: انگیختگی، نام آوا، نمادپردازی آوایی، ترکیب نمایی

چکیده: (حداکثر ده سطر تایپی)

انگیختگی به معنی وجود سرخشی در صورت برای رسیدن به معناست؛ چیزی که ما را مستقیماً از صورت به معنا رهنمون شود و این بدان معناست که رابطه صورت و معنا همواره یا تنها قراردادی نیست یا این که رابطه قراردادی در پاره ای مواقع به رابطه تصویرگونه مبدل می شود. با توجه به این حقیقت که نظریه قراردادی بودن رابطه صورت و معنی در نشانه های زبانی نظریه ای غالب است به نظر می رسد انگیختگی توجه درخور را تاکنون دریافت نکرده و وجوه مختلف آن بررسی نشده و غالب بررسیهای انجام شده هم به سطح آوایی محدود شده است. در این پژوهش، نگاه عمیق تر و دقیق تری به این پدیده داشته ایم و به تمام وجوه آن، هرچند به ضرورت مجال به اختصار، پرداخته ایم. سپس با بررسی چهار متن سفرنامه از زمان حال و استخراج ۲۸۰۰ واژه محتوایی، به بررسی انگیختگی واژگان مرکب این متون، واژگان با وند اشتقاقی، انگیختگی آوایی و معنایی پرداخته ایم و سپس با همین جنبه های انگیختگی در ۲۸۰۰ واژه استخراج شده از چهار متن در دویست سال گذشته مقایسه نمودیم تا با بررسی ها و مقایسه های آماری دریابیم از دویست سال گذشته تا کنون، زبان فارسی به سوی انگیختگی رفته است یا نانگیختگی. مقایسه نتایج حاصل از بررسی این دو مقطع نشان داد که افزایش معناداری در شمار واژگان ونددار، واژگان نیمه انگیخته مرکب، واژگان انگیخته ونددار، واژگان نیمه انگیخته ونددار و واژگان با انگیختگی معنایی در زمان حال نسبت به ۲۰۰ سال پیش به چشم می خورد و در هیچ جنبه ای از انگیختگی، کاهش معنادار درجه انگیختگی در متون زمان حال نسبت به گذشته، ملموس نیست، بنابراین، شاید بتوان ادعا کرد از ۲۰۰ سال گذشته تا کنون، زبان فارسی در جنبه هایی از انگیختگی، به سمت شفافیت رفته است تا تیرگی.

امضاء استاد راهنما



Ferdowsi University of Mashhad
Dr. Ali shariati faculty of Letters and Humanities

Abstract form Supplementary Curriculum Dissertation

Student Name:Leila

student surname:Erfaniyan
Ghonsuli

supervisor:Doctor Shahla Sharifi

Isor Teacher:Doctor Mohammad Reza Pahlavan Nejad

Faculty:Dr. Ali Shariati Faculty of Letters and Humanities

Branch:Linguistics

Grade:Master of Arts

Advocating Date:17.6.1388

pages Number:281

Dissertation Title:The Study of lexical Motivation in the Written Persian Language of two time course(200 years before and present time)

Keywords: motivation- Onomatopoeia- phoneaetheme- compositionality

Abstract:

Motivation is the existence of a clue in the form for going toward meaning , the device which guides us directly towards meaning .so, all the time, the relation between form and meaning isn't arbitrary or sometimes, this relation may be an iconic one. Because of the theory that the relation between form and meaning is an arbitrary one and because of predominance of this theory, it seems that much attention hasn't been paid on motivation and its different aspects haven't been considered. From another point of view, most of the studies about this phenomenon are limited to phonetic level. In this research, a more powerful and a more exact attention has been paid onto it and all its aspects have been considered. Then, four passages with outline of a journey from present time have been considered and 2800 content words from it have been extracted. Then, motivation in compound words, derivational words, phonetic and semantic motivation in these words has been considered. Afterwards, the results of these passages have been compared with results from considering 2800words of passages from 200years before in order to answer this question that from past 200years, Persian language has been more motivated or vice versa and for this goal, statistical methods have been used. Comparison of the results of two time courses showed a meaningful increase in the number of derivational words, semi motivated compound words, motivated derivational words, semi motivated derivational words and words with semantic motivation in the present time in comparison with 200years before. Therefore, it may be claimed that since 200years before until now, some aspects of Persian language has become more motivated and more transparent.

فهرست مطالب

عنوان.....صفحه

مقدمه..... ۱

فصل اول : مفاهیم اصلی

۱- مسئله تحقیق..... ۴

۲- سابقه و ضرورت تحقیق..... ۵

۳- هدف تحقیق..... ۶

۴- پرسش های مطرح..... ۶

۵- فرضیه ها..... ۷

۶- روش تحقیق..... ۷

۶-۱- شیوه گردآوری مطالب و تحلیل داده ها..... ۸

۶-۱-۱- متون مورد بررسی..... ۸

۶-۱-۱-۱- متون مربوط به دویت سال پیش..... ۸

۶-۱-۱-۲- متون مربوط به زمان حال..... ۹

۶-۱-۲- انواع و تعداد واژگان مورد بررسی..... ۱۰

۶-۱-۳- حوزه های مورد بررسی..... ۱۱

- ۶-۱-۴- شیوه تحلیل داده ها..... ۱۱
- ۷- مشکلات تحقیق ۱۲
- ۸- شرح کلید واژه ها..... ۱۲

فصل دوم : پیشینه و چارچوب نظری

- ۱- پیشینه نظری..... ۱۵
- ۱-۱- نظریات مختلف در مورد منشاء واژگان زبان..... ۱۵
- ۲-۱- بررسی انگیختگی واژگانی در عصر قدیم ۱۶
- ۳-۱- بررسی انگیختگی واژگانی در عصر جدید..... ۱۹
- ۴-۱- بررسی انگیختگی واژگانی در ایران..... ۳۲
- ۲- چارچوب نظری انگیختگی..... ۳۳
- ۱-۲- انگیختگی..... ۳۳
- ۲-۲- انگیختگی آوایی..... ۳۷
- ۱-۲-۲- نام آوا..... ۳۷
- ۲-۲-۲- نمادپردازی آوایی..... ۴۲
- ۱-۲-۲-۲- نمادپردازی آوایی در سطح خوشه های واجی..... ۴۲
- ۲-۲-۲-۲- نمادپردازی آوایی در سطح واج های منفرد..... ۴۶
- ۳-۲-۲- انگیختگی در واحد های زبرزنجیری..... ۴۷
- ۴-۲-۲- ملاک های انگیختگی آوایی..... ۴۸

- ۴۸.....واژه انگيخته آوایی.....۱-۴-۲-۲
- ۴۸.....واژه نیمه انگيخته آوایی.....۲-۴-۲-۲
- ۴۹.....انگيختگی ساختواژی.....۳-۲
- ۵۰.....انگيختگی در واژه های مرکب.....۱-۳-۲
- ۵۳.....ملاک های انگيختگی در واژه های مرکب.....۲-۳-۲
- ۵۳.....واژه مرکب انگيخته.....۱-۲-۳-۲
- ۵۵.....واژه مرکب نیمه انگيخته.....۲-۲-۳-۲
- ۵۵.....واژه مرکب نانگيخته.....۳-۲-۳-۲
- ۵۵.....انگيختگی در واژه های تصریفی و اشتقاقی.....۳-۳-۲
- ۵۷.....ملاک های انگيختگی در واژه های اشتقاقی.....۴-۳-۲
- ۵۸.....واژه اشتقاقی انگيخته.....۱-۴-۳-۲
- ۶۰.....واژه اشتقاقی نیمه انگيخته.....۲-۴-۳-۲
- ۶۰.....واژه اشتقاقی نانگيخته.....۳-۴-۳-۲
- ۶۱.....انگيختگی در واژه های حاصل از دیگر فرآیندهای ساخت واژی.....۵-۳-۲
- ۶۲.....انگيختگی معنایی.....۴-۲
- ۶۲.....انگيختگی ناشی از مشابهت واژه.....۱-۴-۲
- ۶۳.....انگيختگی ناشی از سابقه واژه.....۲-۴-۲
- ۶۴.....ملاک های انگيختگی معنایی.....۳-۴-۲

- ۲-۵- انگیزتگی در سطح جمله ۶۵
- ۲-۶- انگیزتگی در خط ۶۶
- ۲-۷- انگیزتگی در نظام اشاره ۶۷

فصل سوم : ارائه و بررسی داده ها

- ۱- متن شماره یک ۷۰
- ۲- متن شماره دو ۸۷
- ۳- متن شماره سه ۱۰۹
- ۴- متن شماره چهار ۱۳۳
- ۵- متن شماره پنج ۱۴۹
- ۶- متن شماره شش ۱۶۸
- ۷- متن شماره هفت ۱۹۴
- ۸- متن شماره هشت ۲۲۲

فصل چهارم : نتیجه گیری

- ۱- جمع بندی نتایج ۲۵۱
- ۲- مقایسه نتایج ۲۵۳
- ۳- نتیجه ۲۷۲
- ۴- پیشنهادات ۲۷۴

۲۷۶.....۱- فارسی

۲۷۹.....۲- لاتین

فهرست جدول ها

عنوان.....صفحه

- جدول ۱ : انگیختگی در واژه های مرکب متن شماره یک.....۷۴
- جدول ۲ : انگیختگی در واژه های اشتقاقی متن شماره یک.....۷۸
- جدول ۳ : انگیختگی معنایی در متن شماره یک.....۸۴
- جدول ۴ : انگیختگی آوایی در متن شماره یک.....۸۴
- جدول ۵ : بررسی داده های متن شماره یک.....۸۶
- جدول ۶ : انگیختگی در واژه های مرکب متن شماره دو.....۹۱
- جدول ۷ : انگیختگی در واژه های اشتقاقی متن شماره دو.....۹۹
- جدول ۸ : انگیختگی معنایی در متن شماره دو.....۱۰۷
- جدول ۹ : انگیختگی آوایی در متن شماره دو.....۱۰۷
- جدول ۱۰ : بررسی داده های متن شماره دو.....۱۰۸
- جدول ۱۱ : انگیختگی در واژه های مرکب متن شماره سه.....۱۱۳
- جدول ۱۲ : انگیختگی در واژه های اشتقاقی متن شماره سه.....۱۲۲
- جدول ۱۳ : انگیختگی معنایی در متن شماره سه.....۱۳۱
- جدول ۱۴ : انگیختگی آوایی در متن شماره سه.....۱۳۱

- جدول ۱۵ : بررسی داده های متن شماره سه.....۱۳۲
- جدول ۱۶ : انگیختگی در واژه های مرکب متن شماره چهار.....۱۳۷
- جدول ۱۷ : انگیختگی در واژه های اشتقاقی متن شماره چهار.....۱۴۲
- جدول ۱۸ : انگیختگی معنایی در متن شماره چهار.....۱۴۶
- جدول ۱۹ : انگیختگی آوایی در متن شماره چهار.....۱۴۷
- جدول ۲۰ : بررسی داده های متن شماره چهار.....۱۴۸
- جدول ۲۱ : انگیختگی در واژه های مرکب متن شماره پنج.....۱۵۳
- جدول ۲۲ : انگیختگی در واژه های اشتقاقی متن شماره پنج.....۱۶۰
- جدول ۲۳ : انگیختگی معنایی در متن شماره پنج.....۱۶۵
- جدول ۲۴ : انگیختگی آوایی در متن شماره پنج.....۱۶۶
- جدول ۲۵ : بررسی داده های متن شماره پنج.....۱۶۷
- جدول ۲۶ : انگیختگی در واژه های مرکب متن شماره شش.....۱۷۲
- جدول ۲۷ : انگیختگی در واژه های اشتقاقی متن شماره شش.....۱۸۱
- جدول ۲۸ : انگیختگی معنایی در متن شماره شش.....۱۹۰
- جدول ۲۹ : انگیختگی آوایی در متن شماره شش.....۱۹۳
- جدول ۳۰ : بررسی داده های متن شماره شش.....۱۹۳
- جدول ۳۱ : انگیختگی در واژه های مرکب متن شماره هفت.....۱۹۸
- جدول ۳۲ : انگیختگی در واژه های اشتقاقی متن شماره هفت.....۲۰۹

- جدول ۳۳: انگیزتگی معنایی در متن شماره هفت..... ۲۱۸
- جدول ۳۴: انگیزتگی آوایی در متن شماره هفت..... ۲۲۰
- جدول ۳۵: بررسی داده های متن شماره هفت..... ۲۲۱
- جدول ۳۶: انگیزتگی در واژه های مرکب متن شماره هشت..... ۲۲۶
- جدول ۳۷: انگیزتگی در واژه های اشتقاقی متن شماره هشت..... ۲۳۵
- جدول ۳۸: انگیزتگی معنایی در متن شماره هشت..... ۲۴۵
- جدول ۳۹: انگیزتگی آوایی در متن شماره هشت..... ۲۴۷
- جدول ۴۰: بررسی داده های متن شماره هشت..... ۲۴۸
- جدول ۴۱: حاصل جمع انگیزتگی در کل متون قدیمی (۲ و ۳ و ۴)..... ۲۵۱
- جدول ۴۲: حاصل جمع انگیزتگی در کل متون معاصر (۵ و ۶ و ۷ و ۸)..... ۲۵۲
- جدول ۴۳: مقایسه واژه های مرکب انگیزته دو دوره..... ۲۵۴
- جدول ۴۴: مقایسه واژه های مرکب نیمه انگیزته دو دوره ۲۵۵
- جدول ۴۵: مقایسه واژه های مرکب ناناگیزته دو دوره..... ۲۵۷
- جدول ۴۶: مقایسه مجموع واژه های مرکب دو دوره ۲۵۸
- جدول ۴۷: مقایسه واژه های اشتقاقی انگیزته دو دوره ۲۶۰
- جدول ۴۸: مقایسه واژه های اشتقاقی نیمه انگیزته دو دوره..... ۲۶۱
- جدول ۴۹: مقایسه واژه های اشتقاقی ناناگیزته دو دوره..... ۲۶۳
- جدول ۵۰: مقایسه مجموع واژه های اشتقاقی دو دوره..... ۲۶۴

جدول ۵۱ : مقایسه واژه های انگیزته معنایی دو دوره.....۲۶۶

جدول ۵۲ : مقایسه واژه های انگیزته آوایی دو دوره.....۲۶۷

جدول ۵۳ : مقایسه واژه های نیمه انگیزته آوایی دو دوره.....۲۶۹

جدول ۵۴ : مقایسه مجموع واژه های انگیزته و نیمه انگیزته آوایی دو دوره.....۲۷۰

فهرست نمودارها

عنوان.....صفحه

- نمودار ۱ : نمودار داده های متن شماره یک.....۸۷
- نمودار ۲ : نمودار داده های متن شماره دو.....۱۰۹
- نمودار ۳ : نمودار داده های متن شماره سه.....۱۳۳
- نمودار ۴ : نمودار داده های متن شماره چهار.....۱۴۹
- نمودار ۵ : نمودار داده های متن شماره پنج.....۱۶۸
- نمودار ۶ : نمودار داده های متن شماره شش.....۱۹۴
- نمودار ۷ : نمودار داده های متن شماره هفت.....۲۲۲
- نمودار ۸ : نمودار داده های متن شماره هشت.....۲۴۹
- نمودار ۹ : نمودار حاصل جمع انگیزتگی در کل متون قدیمی (۱ و ۲ و ۳ و ۴).....۲۵۲
- نمودار ۱۰ : نمودار حاصل جمع انگیزتگی در کل متون معاصر (۵ و ۶ و ۷ و ۸).....۲۵۳
- نمودار ۱۱ : نمودار مقایسه واژه های مرکب انگیزته دو دوره.....۲۵۵
- نمودار ۱۲ : نمودار مقایسه واژه های مرکب نیمه انگیزته دو دوره.....۲۵۶
- نمودار ۱۳ : نمودار مقایسه واژه های مرکب ناانگیزته دو دوره.....۲۵۸
- نمودار ۱۴ : نمودار مقایسه مجموع واژه های مرکب دو دوره.....۲۵۹

- نمودار ۱۵ : نمودارمقایسه واژه های اشتقاقی انگيخته دو دوره ۲۶۱
- نمودار ۱۶ : نمودار مقایسه واژه های اشتقاقی نیمه انگيخته دو دوره..... ۲۶۲
- نمودار ۱۷ : نمودارمقایسه واژه های اشتقاقی ناانگيخته دو دوره..... ۲۶۴
- نمودار ۱۸ : نمودار مقایسه مجموع واژه های اشتقاقی دو دوره..... ۲۶۵
- نمودار ۱۹ : نمودارمقایسه واژه های انگيخته معنایی دو دوره..... ۲۶۷
- نمودار ۲۰ : نمودارمقایسه واژه های انگيخته آوایی دو دوره..... ۲۶۸
- نمودار ۲۱ : نمودارمقایسه واژه های نیمه انگيخته آوایی دو دوره..... ۲۷۰
- نمودار ۲۲ : نمودار مقایسه مجموع واژه های انگيخته و نیمه انگيخته آوایی دو دوره..... ۲۷۱

مقدمه :

نشانه ای انگيخته^۱ است که در صورت ، سر نخي برای رسيدن به معنای آن موجود باشد (آرونوف و فوندمن، ۲۰۰۵ : ۱۰۴) . با نگاه اجمالی به پيشينه تاريخ درمی يابيم که اگرچه اعتقاد به قراردادی و يا طبيعی بودن زبان در هيچ برهه ای از زمان صد در صد پذيرفته نبوده است ولی برخی زبانشناسان آنقدر قراردادی بودن اين رابطه را مسلم فرض کرده اند که به بررسی دوباره اين رابطه نپرداخته اند و يا آنکه فقط به نام آواها و نماد پردازي آوایی پرداخته شده و تنها اين دو جنبه از انگيختگی را نمود رابطه بين صورت و معنا فرض کرده اند . برخی نیز به تکرار از يکديگر مسائلی را به صورت پراکنده بيان نموده اند . برخی از افرادی نیز که رابطه طبيعی بين صورت و معنا را پذيرفته اند بر اين اعتقادند که احتمالاً در ابتدا ، تمام کلمات زبان رابطه طبيعی با معنا داشته و نام آوا بوده اند که بر اثر مرور زمان و تغييرات

¹motivated

آوایی و ساختواژی ، اینطور به نظر می رسد که رابطه ای بین صورت و معنای آنها وجود ندارد . عده ای نیز بر این باورند که واژگان به دلیل ذات طبیعت گرای انسان به سمت شفافیت و برقراری رابطه طبیعی بین صورت و معنا پیش می روند .

در این پژوهش در پی آنیم به بررسی جامع اما مختصر تمام جنبه های انگیختگی پرداخته و به گردآوری پراکنده ها بپردازیم ؛ همچنین انگیختگی را علاوه بر سطوح آوایی ، ساختواژی و معنایی به سطوح دیگر نیز خواهیم کشاند و معرفی مختصری از هر یک خواهیم نمود ؛ شاید از این طریق ، باب مسائل جدیدی در زبانشناسی گشوده شود . از این روی ، علاوه بر سطوح آوایی ، ساختواژی و معنایی و گردآوری پراکنده های بیان شده درمورد آنها ، انگیختگی در ترتیب قرارگیری واژه ها در جمله ، در خط و در نظام اشاره نیز بررسی خواهد شد . همچنین در ادامه با بررسی متونی با موضوع سفرنامه از دویست سال پیش و متونی مربوط به زمان حال و بررسی جنبه های مختلف انگیختگی مانند انگیختگی ساختواژی ، انگیختگی آوایی و معنایی و سپس با مقایسه آماری مجموع نتایج و داده های حاصل از این دو مقطع زمانی ، روند حرکت زبان فارسی به سمت انگیخته یا ناانگیخته شدن در این برهه زمانی به دست خواهد آمد و در انتها با پاسخ به این سوال ، می توان به نتایج و راهبردهایی دست پیدا کرد .

فصل اول

مفاهيم اصلى

فصل اول : مفاهیم اصلی

برخی پژوهشگران بر این اعتقادند که بین صورت و معنای واژگان رابطه ای قراردادی برقرار است اما عده ای دیگر معتقدند که رابطه صورت و معنا گاهی به رابطه ای شفاف تر از آنچه تصور می شود بدل شده و سر نخ هایی ، مستقیم یا غیر مستقیم برای دست یابی به معنا در اختیار ما قرار می دهد . در این راستا ، پژوهشگرانی نیز بر این باورند که واژگان در ابتدا رابطه ای شفاف با معنا دارند و با گذشت زمان و ایجاد تغییرات آوایی و ... در واژه ، رابطه شفاف ، تیره تر می شود . گروهی نیز بر این اعتقادند که واژگان ابتدایی بر حسب قرارداد وضع شده اند و به دلیل ذات طبیعت گرای انسان ، به سمت شفافیت و انگیزندگی پیش می روند .

۱- مسئله تحقیق

میزان پذیرش قراردادی بودن بین زبان‌شناسان مختلف ، متفاوت است و از آنجا که برخی با نگاهی افراطی به این پدیده نگریسته و معتقدند که رابطه صورت و معنا قراردادی است ، این نظر باعث شده است که انگیختگی نادیده گرفته شده و به تمام جوانب آن توجه کافی مبذول نشود . بنابراین ، به نظر می رسد بررسی جامعی ای که بتواند به تمام جوانب انگیختگی پردازد ، وجود نداشته و تحقیقات بیشتر در این زمینه ، می تواند با پاسخ به برخی پرسش های موجود ، افق های جدیدی را در مطالعات زبانشناسی آشکار نماید . از سوی دیگر ، به نظر می رسد که میزان انگیختگی در زبان ، دستخوش تغییرات ناشی از گذشت زمان می باشد و این پرسش که زبان در طول زمان به سمت انگیختگی یا تیرگی پیش می رود ، از سوالاتی است که در این زمینه مطرح بوده و تا کنون پاسخی بر اساس بررسی علمی ، دریافت نکرده است . رساله حاضر به بررسی این پدیده می پردازد و روند انگیختگی واژگان محتوایی زبان فارسی را در دو مقطع زمانی با فاصله دو بیست سال (دو بیست سال پیش و مقطع کنونی) بررسی می نماید تا دریابیم در دو بیست سال اخیر ، زبان فارسی انگیخته یا ناانگیخته تر شده است .

۲- سابقه و ضرورت تحقیق